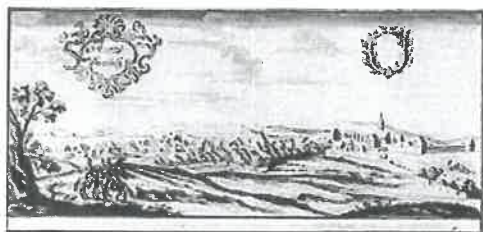

“Ansamblu urban Zona centrală- centrul comercial ”
STUDIU ISTORICO – ARHITECTURAL

INTRODUCERE – CADRU GENERAL

Târgu Mureș, mai demult *Mureș-Oșorhei*, *Oșorheiu*, *Târgul Mureșului* (în maghiară *Marosvásárhely*, mai demult *Székelylvásárhely*, *Vásárhely*, *Újszékelylvásár*, *Újvásár*, germană *Neumarkt*, *Neumarkt am Mieresch*, latină *Asserculis*, *Novum Forum Sicularum*) este municipiul de reședință al județului Mureș, Transilvania, România, format din localitățile componente Mureșeni, Remetea și Târgu Mureș (reședința). Se află în centrul Transilvaniei istorice, pe ambele maluri ale cursului superior al râului Mureș. Situat în zona central-nordică a României, orașul are ca delimitare geografică râul Mureș și dealul Cornești. Târgu Mureș se învecinează cu comunele Sângeorgiu de Mureș, Cristești, Livezeni, Sântana de Mureș și Sâncraiu de Mureș. De-a lungul timpului a fost centrul cultural, industrial, economic și de educație al Ținutului Secuiesc. Târgu Mureș a fost reședința Scaunului Mureș, Comitatului Mureș-Turda, apoi a Regiunii Mureș, a Regiunii Autonome Maghiare, a Regiunii Mureș-Autonome Maghiare iar în prezent este reședința județului Mureș. Împreună cu autoritățile a douăsprezece comune și orașe din jur, primăria participă la proiectul Zonei Metropolitane Târgu Mureș. Ca mărime, orașul este al șaisprezecelea din România și al șaselea din Transilvania. Aici trăiește cea mai mare comunitate maghiară urbană din România.

Dintre obiectivele turistice ale orașului face parte Centrul, cu piața centrală, numită Piața Trandafirilor, unde se află nenumărate clădiri construite în stil baroc, neoclasicist și secesionist, cum ar fi Biserica Sfântul Ioan Botezătorul, Turnul franciscanilor, Palatul Culturii sau fosta primărie, care creează o atmosferă tipic perioadei dualiste. Zidurile cetății medievale sunt dovada istoriei îndelungate a orașului care a avut o putere politico-economică importantă în Principatul Transilvaniei. În interiorul Bisericii din Cetate au fost ținute nenumărate sinoduri protestante, 37 de adunări naționale, la care au participat personalități ca Ludovic I al Ungariei, Ioan de Hunedoara sau Ioan Sigismund Zápolya. Totodată aici a fost ales ca principe regent al Ungariei și principe al Transilvaniei Francisc Rákóczi al II-lea.

Târgu Mureș în 1735

Perioada medievală

Prima mențiune cunoscută a numelui orașului este din 1230, când iezuitul Szentivány din Nagyszombat menționează că orașul exista deja, cu numele de *Asserculis*, consemnând de asemenea faptul că în acesta existau doi administratori (... în *Asserculis*, hoc est").

În 1230, călugări dominicani s-au stabilit la Târgu-Mureș.

Mănăstirea din Târgu-Mureș, cea mai estică a ordinului, apare menționată pentru prima dată în 1332. Într-un document din 1400 aflăm că s-au terminat lucrările din absida bisericii consacrate Sfintei Maria. Din același document reiese faptul că Scaunul Papal a acordat mănăstirii dreptul de pelerinaj. Clădirea rămâne cea mai mare clădire franciscană până la ridicarea ansamblului mănăstiresc din Cluj-Napoca în anul 1490.

În 1444, cu ajutorul lui Iancu de Hunedoara, mănăstirea este preluată de la conventuali de către ramura observantă a franciscanilor. Sistemul de încălzire nemaifântălnit în Transilvania deocamdată, a fost probabil introdus în aceeași perioadă

În 1482 Matei Corvin declară așezarea oraș regal.

În secolul XV, deceniul opt, mănăstirea a fost fortificată, invocându-se pericolul otoman, din ordinul voievodului Ștefan Bathory.

În 1503 este menționată casa călugărițelor franciscane, numite beghine.

În 1525, un document relatează faptul că franciscanul Hunyadi Kelemen copiază un breviar la comandă, aceasta fiind și prima atestare cunoscută a atelierului de copiat (scriptorium) al mănăstirii. Tot în același an, cei 24 de călugări franciscani menționați în surse reprezentau o comunitate înfloritoare în rândul franciscanilor transilvăneni. Odată cu răspândirea Reformei lui Luther, viața acestora intră în declin. Ultimii călugări franciscani sunt alungați în 1556 de către preotul protestant Káli Balázs.

După 1557, multe clădiri din cetate devin proprietate privată.

În ceea ce privește așezarea secuilor în Scaunul Mureș, majoritatea datelor sunt furnizate de arhitectura bisericească din secolele XII-XV la care se adaugă rezultatele obținute din periegeze și săpături arheologice. Având în vedere numărul destul de mare a lăcașurilor de cult în stil romanic din perioada arpadiană putem presupune că zona Mureșului era printre primele zone ocupate din Ținutul Secuiesc. Majoritatea bisericilor romanice pe parcursul secolelor erau lărgite sau transformate.

Principatul Transilvaniei

În 1616 Tamás Borsos, judele orașului, primise de la Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, rangul de oraș liber regesc (în maghiară *szabad királyi város*) și totodată atunci s-a fixat și numele unguresc de Marosvásárhely.

În 1709 a izbucnit o epidemie de holeră care a pustiit orașul Târgu Mureș și împrejurimile din Scaunul Mureș. Potrivit datelor, în localitate au murit 3.500 de oameni, iar în tot scaun numărul lor a trecut pragul de 18.000. Între măsurile luate se numără și faptul că

pe termen nelimitat toți elevii din Colegiul Reformat au fost trimiși acasă, iar preoții catolici au făcut spovedania numai prin geam pentru credincioșii din fața clădirii.

În anul 1754 sediul Tribunalului Suprem al Transilvaniei a fost mutat de la Mediaș la Târgu Mureș, unde inițial a funcționat în clădirea veche a primăriei din Piața Mare, astăzi Piața Trandafirilor. Instituția, abia în 1826 a fost mutată în Palatul Kendeffy din strada Bolyai, în actualul sediu a Curții de Apel Târgu Mureș .

În 1786 s-a înființat prima tipografie din Târgu Mureș care la sfârșitul secolului a trecut în proprietatea lui István Mátyus. Medicul însă fiind susținătorul educației și științelor, a dăruit-o pentru Colegiul Reformat. Astfel scrierile matematicienilor Farkas și János Bolyai, cum ar fi *Tentamen* sau *Appendix* au fost realizate aici. În Transilvania, în această perioadă mișcarea culturală și literară iluministă care a condus la apariția Școlii Ardelene, avându-i ca reprezentanți pe Gheorghe Șincai, Petru Maior și alții, a avut contribuții la dovedirea continuității populației daco-romane în Dacia și după Dacia, a militat pentru dezvoltarea învățământului în limba română, pentru drepturi egale cu ale maghiarilor, secuilor și sașilor și pentru desființarea iobăgiei. Tot în această perioadă se remarcă Farkas Bolyai ca profesor la Colegiul Reformat, unde au urmat studiile cele doi pașoptiști mureșeni, și fiul său, János Bolyai, creator al geometriei neeuclidiene. Astăzi numele lor este purtat de o stradă și de cel mai prestigios liceu din oraș.

În 1848 orașul a susținut revoluționarii maghiari, iar în noiembrie trupele habsburgice au ocupat Târgu Mureșul de la ostașii secuiei. La data de 13 ianuarie 1848 generalul Tolnay reușește să reocupe orașul. După reocupare, în Casa Teleki au dormit și au plecat la ultima bătălie Sándor Petőfi și József Bem. După ce revoluția maghiară a fost înfrântă, în 1854 sunt uciși generalii Mihály Gálffy, Károly Horváth și Török János de către ostașii habsburgici (la Târgu Mureș în locul numit *Postaréti* din strada Secuilor Martiri). În 1874, după *Ausgleich*, un monument imens, intitulat Monumentul Secuilor Martiri a fost construit la locul execuției. Acest obelisc a rămas în acel loc până astăzi, iar în fiecare an aici se țin manifestările prilejuite de „Ziua Maghiarilor de Pretutindeni”.

Anul 1848 găsește orașul Târgu Mureș cuprins de febra manifestărilor revoluționare românești. Avram Iancu și Alexandru Papiu Ilarian formulează ideile Adunării de la Blaj. Alexandru Papiu Ilarian, un exponent al tineretului român din acea perioadă, scrie o petiție în care afirmă: „*să fie înscăunată dreptatea și egalitatea, să fie asigurată existența națională și folosirea dulcii limbi materne pentru toate națiunile ce locuiesc în Ardeal și Ungaria, să se desființeze robotele fără nici o despăgubire ....*”. În Târgu Mureș, în casa lui Avram Iancu, au prins contur ideile care se regăsesc în programul Adunării de la Blaj.

Perioada dietelor transilvănene

Târgu Mureș ca *Marus Vásárhely* pe Harta Iosefină

Centru

Orașul Târgu Mureș are o ofertă bogată în ceea ce privește activitățile specifice turismului. Alături de activități de recreere, populația orașului sau turiștii au la dispoziție o serie de obiective care pot fi vizitate pentru a cunoaște istoria locurilor și a populației care trăiește în această zonă.

Deși în Târgu Mureș nu s-au păstrat clădiri deosebit de vechi, orașul trecând prin mai multe incendii de-a lungul timpului, vechea urbe reușește să-și păstreze aerul de oraș medieval, cel puțin în partea nordică din Centru. Aici se află un reper al orașului și totodată un punct turistic important, Cetatea medievală. Construită la începutul secolului XVII, având ziduri și bastioane puternice, bine păstrate până astăzi, amintește de puterea economică a orașului din Principatul Transilvaniei. Din cele șapte bastioane cinci au fost construiți de către breslele locale, iar în prezent aici se desfășoară activități culturale. Cetatea este și locul unde au loc diferite acțiuni cultural-artistice, existând expoziții de pictură, fotografie.

Cetatea medievală din Târgu Mureș

Cetatea medievală prezintă în incinta acesteia Biserica Reformată din Cetate cu o arhitectură gotică din secolul XIV-lea. Biserica a fost construită în secolul al XIV-lea de ordinul franciscan din Târgu Mureș, dar a fost finalizată în totalitate abia în 1490. În timpul reformei protestante, populația orașului a devenit în majoritate reformată, motiv pentru care fost schimbat și cultul bisericii. În secolele următoare au fost făcute modificări interioare, astfel barocul a devenit cea dominantă.

Clădirea Bibliotecii Teleki-Bolyai a fost construită între anii 1799-1804, sub îndrumarea directă a contelui Sámuel Teleki, fondatorul bibliotecii. Fondul de bază al bibliotecii îl constituie cele 40.000 de volume, printre care 66 de incunabule și o mulțime de opere și ediții rare din colecția personală a contelui. Prima bibliotecă publică din Centrul și Estul Europei a fost deschisă la Târgu Mureș. În secolul trecut 80.000 de volume de valoare amplă din Colegiul Reformat au fost mutate la biblioteca din Piața Bolyai, astfel sa rezultat Fondul „Teleki-Bolyai”. Aici se află unul din cele mai importante registrări scrise a limbii maghiare, intitulat *Marosvásárhelyi sorok* (în română *Rândurile din Târgu Mureș*), care provine din secolul al XIV-lea. Documentul face parte din Codexul Koncz și a fost găsit abia în 1957 de către Elek Farczady. În Biblioteca Teleki-Bolyai funcționează Muzeul Bolyai pentru a aduce omagiu matematicienilor mureșeni, Farkas Bolyai și János Bolyai.

Casa Bányai din Piața Trandafirilor

Piața centrală, Piața Trandafirilor, renumită datorită trandafirilor care împodobesc piața în ultimii zeci de ani, este locul în care se desfășura „Târgul de pe Mureș” fiind totodată și punctul central din care orașul a început să se extindă. În Piața Trandafirilor se regăsesc și principalele simboluri arhitecturale ale orașului, care amintesc de vechiul târg din perioada medievală sau de orașul în plină dezvoltare din perioada dualismului.

Primarul municipiului din începutul secolului al XX-lea, Dr. György Bernády la festivitatea ținută din ocazia devenirii edilul șef al localității Târgu Mureș a declarat că va crea un nou oraș. În timpul mandatului său nu numai infrastructura modernă a fost creată, ci și nenumărate instituții și clădiri reprezentative, cum ar Palatul Culturii și vechia Primărie, care se află în partea de jos a pieței centrale. Aceste clădiri arată dinamismul și puterea de deschidere a orașului față de noile stiluri, cum ar fi Art Nouveau sau eclectismul

Orașul dominat de baroc

În partea opusă a pieței Palatul Apollo și Teatrul Național sunt dovada vie a evoluție orașului de la târg la centru cultural. O arhitectură aparte poate fi remarcată vizitând o serie de clădiri de o reală însemnătate pentru viața culturală a orașului precum Casa Teleki, Casa Bányai, Casa Köpeczi sau Casa cu Arcade.

Tradiția, cultura și istoria orașului poate fi cunoscută vizitând muzeele orașului situate în zona centrală a orașului: Muzeul de Etnografie și Artă Populară, Muzeul de Științele Naturii, Muzeul de Artă, Muzeul de Istorie care alcătuiesc împreună Muzeul Județean Mureș.

Multiculturalismul și-a lăsat amprenta asupra istoriei orașului, dar și asupra arhitecturii orașului, mărturie stând edificiile religioase ale diferitelor culte. Cele mai reprezentative astfel de edificii sunt: Biserica Buna Vestire, Biserica Sf. Ioan Botezătorul, Biserica Franciscanilor, Biserica Minoriților, Biserica Reformată din Cetate, Biserica Reformată cu un Turn, Sinagoga Status Quo Ante, Biserica Înălțarea Domnului, Biserica Unitariană.

Identitatea orașului este reprezentată prin intermediul monumentelor și statuilor presărate pe întreg spațiul Târgu Mureșului. Cele mai semnificative sunt Monumentul celor doi Bolyai, Monumentul latinității, Monumentul Secuilor Martiri, Statuia lui György Aranka, Statuia lui Avram Iancu, Statuia lui Béla Bartók, Statuia lui György Bernády, Statuia lui Alexandru Papiu Ilarian, Statuia lui Tamás Borsos, Statuia lui Károly Kós, Statuia lui Sándor Kőrösi Csoma, Statuia lui Petru Maior, Statuia lui Sándor Petőfi, Statuia lui Ferenc Rákóczi al II-lea și Statuia lui Gyula Vályi.

Scurt istoric

Asa cum este cunoscut, istoriografia actuala a arhitecturii considera ca, în privința eclectismului, elementul conceptual central este **compoziția**. Aceasta stabilește dialectica între artă și progres, între știință și istorie, tradiție și noutate, între funcțiune și structură etc. Interesul arhitecturii eclectice este, în aceste condiții, unul cu totul special în cazul României.

Apariția arhitecturii neo-românești, după 1885, a introdus criterii formale diferite (eclectismului de factură occidentală), orientate spre recuperarea vechii arhitecturi naționale. În privința compoziției de ansamblu sau cea de detaliu, arhitectura neo-românească a recurs, deseori, la mijloace compozitionale similare (sau chiar identice), pe lângă cele adecvate expresiei arhitecturale tradiționale.

Clădirea studiată este înscrisă în lista monumentelor istorice din județul Mureș, cod MS-II-a-A-15452, și este situată între Piața Trandafirilor, nr. 1-32; 33-60, Piața Victoriei nr. 1-10, 11-36; str. Bolyai nr. 1-7, 2-14, str. Enescu George nr. 1, Primăriei nr. 1.

Clădirea este creatia arhitectului Sofia Popescu din anul 1961. Blocul este realizat cu P+mezanin + 3 niveluri și cuprinde un total de 8 apartamente, parterul fiind spațiu de deservire, respectiv coafură-frizerie. Parterul blocului comunica cu mezaninul printr-o scară liberă, curba. Spațiul de la parter are ferestre pe toată înălțimea incaperilor. La nivelul etajelor, fațada prezintă trei axe, primele două având câte un balcon cu parapet metalic, iar la axa a treia, aflată deasupra porții de intrare, se află ferestrele cu câte trei cercevele.

Dupa 1990, parterul si etajul 1 a cladirii studiate au intrat in domeniul public al municipiului Tirgu Mures.

Lipsa de fonduri pentru intretinerea cladirii, a favorizat degradarea continua si accelerata a constructiei. Din pacate, ultimii ani au adus si abandonul cladirii, fapt ce a favorizat si mai mult degradarea acesteia. Daca pana in perioada folosirii ei degradarile erau produse de mana omului, dupa abandonarea acesteia acesta a inceput sa se degradeze prin neintretinere.

Descriere generala:

Cladirea este creatia arhitectului Sofia Popescu din anul 1961. Blocul este realizat cu P+mezanin + 3 niveluri si cuprinde un total de 8 apartamente, parterul fiind spatiu de deservire, respectiv coafura-frizerie.

Cladirea studiata prezinta o planimetrie patrulatera, avand un regim de inaltime P+mezanin+3 niveluri, cu structura din zidarie de caramida plina.

Imobilul este realizat între două calcane ale clădirilor învecinate. Accesul la imobil este posibil din str. P-ta Trandafirilor nr.33.

Clădirea face parte din "Ansamblu urban Zona centrală- centrul comercial " înregistrat în Lista monumentelor istorice 2015-județul Mureș- cu COD LMI MS-II-a-A-15452.

1. Poza ansamblu arhitectural

2. Intrare Coafor-parter (pozată de la intrare)

Compartimentările interioare actuale pastrează încă în mare majoritate compartimentările originale, putine fiind intervențiile de recompartimentare înregistrate de-a lungul timpului.

Accesul principal se realizează în axul central, ax ce adaposteste un hol de primire general, ce străbate întreaga lățime a imobilului.

3. Intrare parter (pozată de la intrare)

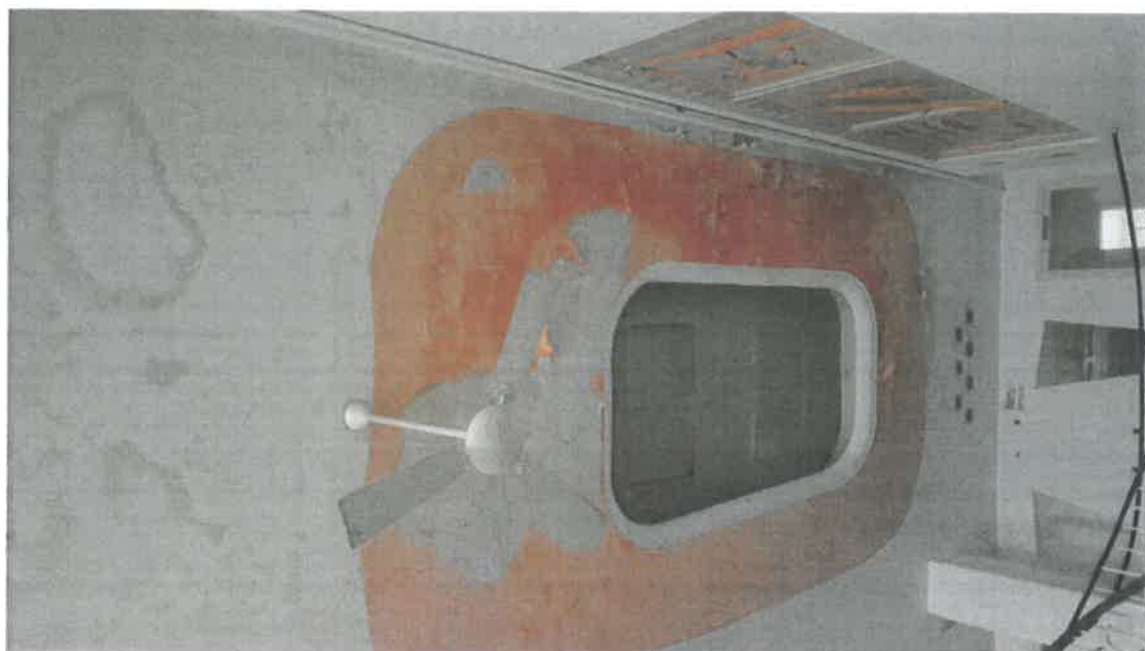

4. Intrare parter (pozată de la intrare)

La interior, se pastreaza putin din bagajul decorativ original.

Etaj-scara

gol in planseu- tavan etaj, deasupra golului de la scara

In general sobele de teracota sunt confectionate din materiale specifice perioadei anilor '60. Nici acestea insa nu sunt reprezentative pentru stilul arhitectural al ansamblului.

Situatia existenta:

În prezent, clădirea (parter și etaj 1) este abandonată, aflată într-o avansată stare de degradare fizică. La nivelul părții superioare s-au constatat degradări ale locale ale tavanelor, fapt ce a condus la colapsul punctual al unor părți a tavanelor.

Parter:

- este compartimentat în hol, grup sanitar și săli cu funcționalități specifice activității desfășurate în clădire
- sistemul de fundare este alcătuit din fundații din beton continue sub ziduri și izolate sub stalpi legate între ele prin grinzi de fundare
- structura de rezistență este alcătuită din cadre din beton armat și zidărie portantă
- planșeele din beton armat

Etaj:

- este compartimentat în hol, grup sanitar și săli cu funcționalități specifice activității desfășurate în clădire

etaj

Suprafetele parietale nu mai pastreaza nimic din decoartiile originale. Din pacate, si deasupra acestuia, straturile succesive de zugraveli au acoperit suprafata parietala originala. Nu s-au gasit urme de pictura murala originala.

Din observatiile facute la fata locului nu s-a putut consemna existenta unor piese de componente artistice originale. Sobe de teracota, corpurile de iluminat sau multe din tamplariile existente, fiind de data recenta, si fara valoare artistica. Alte elemente decorative originale si care merita a fi amintite sunt detaliile ancadramentelor ferestrelor, scara metalica din incinta .

Propuneri

În vederea initierii unui santier de reabilitare a cladirii studiate, se urmareste in primul rand salvarea de la distrugere a unui obiect de arhitectura reprezentativ pentru comunitate. In al doilea rand trebuie avut in vedere un scop cultural si identitar, un proces de restaurare si punere in valoare a imobilului favorizand recastigarea unui bun patrimonial pentru comunitatea locala. Alaturi de celelalte monumente de arhitectura sau cu valoare memoriala de pe teritoriul municipiului Tirgu Mures, cladirea studiată reprezinta o importanta marturie identitara a comunitatii.

În cadrul cladirii sunt propuse lucrări de restaurare, consolidare, și reconversie funcțională după cum urmează:

- amenajarea parterului cu schimbarea destinatiei incaperilor

- demolarea zidurilor de compartimentare existente si re compartimentarea in windfang, zona de circulatie, zona taxe persoane juridice, ghiseu incasare taxe, camera tehnica, hol grup sanitar, grup sanitar public – barbati si femei
- compartimentarile interioare se vor executa din zidarie de caramida de 15 cm grosime
- reparatii de tencuieli interioare pentru ziduri, stalpi si tavan
- vopsirea (zugraveli lavabile) la interior
- montare usi si ferestre din tâmplărie de lemn
- montare vitrine din profiluri din lemn
- montare pardoseli din placi din gresie ceramica
- montare placaj din faianta in grupurile sanitare si in oficiu

Sistemul constructiv propus:

Structura de rezistenta a imobilului propus se caracterizeaza prin urmatoarele:

- sistemul de fundare este alcatuit din fundatii din beton continue sub ziduri si izolate sub stalpi legate intre ele prin grinzi de fundare
- structura de rezistenta este alcatuita din cadre din beton armat si zidarie portanta
- plansele se vor executa din beton armat
- compartimentarile interioare se vor executa din zidarie de caramida de 15 cm grosime

Finisaje exterioare:

- tencuieli decorative culoare brun
- tamplarie din lemn cu geam termopan

Finisaje interioare:

- tencuieli driscuite
- zugraveli lavabile de calitate superioara
- placaje cu faianta in bai (h=1.80) si in oficiu in zona blatului de lucru
- pardoseli din gresie ceramica
- tamplarie din lemn

Concluzii

Reabilitarea si valorificarea cladirii studiate este importanta nu doar din punct de vedere al recastigarii unui spatiu util in zona centrala a localitatii, cât mai ales pentru ca in acest fel se recâștiga pentru comunitate si istoria ei o cladire emblematica si reprezentativa.

Valoarea ei istorică și arhitecturală, impun o soluție de reintroducere a acesteia în viața comunității locale, păstrând însă clădirea în deplina sa autenticitate. Măsurile locale de intervenție propuse, dar și abordarea de ansamblu a obiectului urmăresc readucerea acestuia la valoarea arhitecturală originală, precum și valorificarea potențialului său arhitectural, istoric, artistic și cultural. Readucerea cladirii monument istoric in atentia comunitatii locale va reprezenta si un imbold din punct de vedere turistic, imbold ce se va dovedi o sursa rentabila din punct de vedere financiar pentru viata comunitatii locale. Prin cultivarea identitatii

culturale locale, prin promovarea valorilor istorice si patrimoniale, comunitatea va redeveni vizibila si importanta in peisajul cultural, social, economic si turistic local si regional.

Intocmit
Arh. Puscas Cristian

